TARIXIY-MADANIY MEROSNI RAQAMLI TASVIRIY SAN’AT VOSITASIDA O‘RGANISH METODLARI

M.R.Xayrova
Guliston davlat pedagogika instituti
Tasviriy san’at magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarixiy-madaniy merosni raqamli tasviriy san’at vositasida o‘rganishning mazmuni, metodlari va ta’limiy imkoniyatlari yoritilgan. Maqolada raqamli tasvirlash, vizual rekonstruksiya va elektron taqdimot kabi usullarning tarixiy-madaniy merosni o‘rganishdagi metodik ahamiyatiga alohida e’tibor qaratiladi. Ushbu yondashuvlar o‘quvchilarda tarixiy manbalarga qiziqish, kuzatuvchanlik va raqamli kompetensiyalarni shakllantirish bilan birga, milliy madaniy merosni zamonaviy ta’lim muhiti orqali anglash imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: Tarixiy meros, raqamli san’at, vizual tahlil, badiiy-estetik idrok, raqamli texnologiyalar, 3D printer, Microsoft PowerPoint.

Bugungi kunda ta’lim jarayonida tarixiy-madaniy merosni o‘rganish faqatgina tarixiy ma’lumotlarni o‘zlashtirish bilan cheklanib qolmay, balki o‘quvchining mazkur merosni ko‘rish, tasavvur qilish, tahlil etish va ijodiy qayta ifodalash faoliyatini ham qamrab olmoqda. Ayniqsa, tasviriy san’at fanida tarixiy obidalar, milliy me’moriy yodgorliklar, amaliy san’at namunalari hamda qadimiy bezak va naqshlarni o‘rganishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ta’lim mazmunini boyitish imkonini beradi.

Raqamli texnologiyalar zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib, tasviriy san’at ta’limida yangi imkoniyatlar yaratadi. Ularning ahamiyati shundaki, raqamli vositalar o‘quv jarayonini samarali tashkil etish bilan birga o’quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini riivojlantirishga xizmat qiladi. San’at ta’limida multimedia vositalari, interaktiv platformalar va virtual texnologiyalar keng qo’llanilib, ta’limni interfaol muhitda tashkil etish imkoniyatini beradi. Raqamli texnologiyalar dars jarayonida ko‘rgazmalilikni oshirish, ma’lumotlarni chuqurroq

idrok etish va ijodiy faoliyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Microsoft PowerPoint va Prezi kabi vositalar orqali san’at asarlarning tarixiy va kompozitsion jihatlari ko‘rgazmali tarzda tahlil qilinadi [Qodirov F., 42-43].

Raqamli tasviriy san’at an’anaviy tasvirlash usullarini zamonaviy texnologik imkoniyatlar bilan uyg‘unlashtirib, tarixiy obyektlarni yanada aniq va tushunarli tarzda ifodalashga xizmat qiladi. Milliy merosimizni raqamli tasviriy san’at vositasida o‘rganishning muhim jihatlaridan biri obyektni bevosita vizual kuzatish va uning badiiy xususiyatlarini tahlil qilish imkoniyatining kengayishidir [Abdullaev S.F. va boshq.: 54-56]. Oddiy reproduksiya yoki darslikdagi tasvir bilan cheklanib qolmasdan, o‘quvchi tarixiy obyektning shakli, tuzilishi, rang uyg‘unligi, bezak elementlari va kompozitsion yechimini raqamli muhitda batafsil o‘rganishi mumkin. Masalan, tarixiy me’moriy inshaot tasvirini raqamli grafik dastur yordamida qayta ishlash jarayonida uning alohida qismlarini kattalashtirish, ranglarini tahlil qilish, bezak elementlarini ajratib ko‘rsatish va tasviriy jihatdan qayta yaratish mumkin. Bunday faoliyat o‘quvchining kuzatuvchanligi va tasviriy tafakkurini rivojlantiradi.

Raqamli tasvirlash metodlari tarixiy-madaniy merosni o‘rganishda alohida metodik ahamiyatga ega. O‘quvchi tarixiy obyektni qog‘ozga oddiy nusxa ko‘chirish bilan cheklanmasdan, uni raqamli muhitda qayta talqin qiladi. Bunda grafik tasvirni yaratish, mavjud tasvirni tahrirlash, rang va yorug‘lik nisbatlarini o‘zgartirish, ayrim elementlarni ajratib ko‘rsatish kabi amaliy topshiriqlardan foydalanish mumkin. Ushbu jarayonda o‘quvchi bir vaqtning o‘zida ham tarixiy ma’lumotni o‘zlashtiradi, ham tasviriy san’atning ifoda vositalarini amalda qo‘llaydi. Natijada nazariy bilim va amaliy faoliyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik kuchayadi [Azimov S.S.: 34-37].

Tarixiy-madaniy merosni o‘rganishda vizual rekonstruksiya metodidan foydalanish ham samarali natija beradi. Mazkur metod orqali bugungi kungacha saqlanib qolmagan yoki ayrim qismlari buzilgan tarixiy obyektlarning taxminiy ko‘rinishini mavjud tarixiy manbalar, fotosuratlar, chizmalar va tasviriy materiallar asosida qayta yaratish mumkin. Bunday topshiriqlar o‘quvchini tayyor axborotni qabul qiluvchi emas, balki mavjud manbalarni solishtiruvchi, tahlil qiluvchi va ulardan xulosa chiqaruvchi faol ishtirokchiga aylantiradi. Shu sababli vizual rekonstruksiya tarixiy tafakkur bilan bir qatorda ijodiy tafakkurni shakllantirishga ham xizmat qiladi. [Qodirov U.D., Qarshiev J.M.: 3-5]

Ta’lim jarayonida raqamli tasviriy san’atdan foydalanish metodlarini bir necha yo‘nalishda tashkil etish mumkin. Birinchi yo‘nalish - tarixiy obyektni raqamli nusxalash va badiiy qayta ishlash; ikkinchi yo‘nalish - mavjud tarixiy tasvirni tahlil qilish va undagi badiiy vositalarni aniqlash; uchinchi yo‘nalish - tarixiy obyektning

vizual rekonstruksiyasini yaratish; to‘rtinchi yo‘nalish - o‘quvchilarning mustaqil ijodiy loyihalarini tashkil etishdan iborat. Mazkur metodlarning ketma-ket va maqsadli qo‘llanilishi o‘quvchilarning oddiy kuzatishdan mustaqil ijodiy faoliyatgacha bo‘lgan rivojlanishini ta’minlaydi [Qodirov F., Musurmonov Sh., Raxmatov Sh.: 59].

Raqamli tasviriy san’atning ta’limdagi imkoniyatlarini baholashda uning o‘quvchilarda shakllantiradigan kompetensiyalariga ham e’tibor qaratish lozim. Bunday mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilarda raqamli vositalardan foydalanish ko‘nikmasi bilan bir qatorda, vizual axborotni tahlil qilish, rang va shaklni farqlash, kompozitsiyani tuzish, mustaqil qaror qabul qilish va o‘z ijodiy ishini asoslash qobiliyatlari rivojlanadi. Ayniqsa, tarixiy-madaniy merosni o‘rganish jarayonida ushbu kompetensiyalar milliy qadriyatlarni shunchaki ma’lumot sifatida emas, balki badiiy obraz va vizual tajriba orqali anglashga yordam beradi. Tasviriy san’atda ilmiy yutuqlarning amaliy qo‘llanilishi ijodkorlik sohasida yangi qirralarni ochib beradi. Ilmiy yutuqlar nafaqat ta’lim jarayonlarini, balki rassomlarning amaliyotini ham tubdan o‘zgartiradi. Raqamli tasvirlar, 3D-printer va virtual borliq texnologiyalari tufayli yosh rassomlar endi oldinlar mumkin bo‘lmagan yoki bajarilishi juda qiyin bo‘lgan asarlarni yaratish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Rassomlar o‘z asarlarini kompyuterda modelga solib, keyin o‘z g‘oyalarini fizik shaklda amalga oshirish uchun 3D-printerlardan foydalanishlari mumkin. Bu nafaqat yaratilish jarayonini tezlashtirdi, balki shakl va materiallar bilan tajriba o‘tkazish uchun yangi imkoniyatlar ochib beradi. Buning bir misoli grafik planshetlar va maxsus dasturlar kabi raqamli vositalardan foydalanishdir, bu rassomlarga asarlarini real vaqtda modellashtirish va tahrirlash imkonini beradi. Virtual borliq rassomlarga tomoshabin ko‘rishi mumkin bo‘lgan asarlarini yaratadi, shuningdek, tomoshabinlar ularni virtual muhitda o‘zaro ta’sir qilishlari mumkin. [Abdumannopov M.M..:19] Mazkur metodik tizimda o‘qituvchi tayyor ma’lumotni beruvchi asosiy manba sifatida emas, balki o‘quvchining izlanishini yo‘naltiruvchi va maslahat beruvchi subyekt sifatida ishtirok etadi. O‘qituvchi tarixiy manbalarni tanlash, raqamli vositalardan foydalanish, topshiriqlarni bosqichlarga ajratish va bajarilgan ishlarni tahlil qilish jarayonini boshqaradi. O‘quvchi esa ma’lumotni izlaydi, uni tahlil qiladi, raqamli vositalar yordamida qayta ishlaydi va yakuniy natijasini asoslaydi. Bunday yondashuv o‘quvchining darsdagi faolligini oshirish bilan birga, uning mustaqil ishlash ko‘nikmasini ham rivojlantiradi. Ayniqsa, raqamli muhitda bir nechta variantni sinab ko‘rish, xatolarni tuzatish va tasvirni qayta ishlash imkoniyati o‘quvchiga o‘z ishini takomillashtirish uchun qulay sharoit yaratadi. Natijada o‘quvchi yakuniy natijaga

birdaniga emas, balki izlanish va tajriba orqali erishadi [Xayrov R.Z., Xayrova M.R.:119].

Tarixiy-madaniy merosni raqamli tasviriy san’at vositasida o‘rganish masalasiga faqat texnologik yangilik sifatida yondashish yetarli emas. Uning pedagogik qiymati, avvalo, tarixiy obyektni o‘quvchining faol idrok etishi, unga savol qo‘yishi, dalillar asosida talqin qilishi va badiiy obraz orqali mazmunini ochib bera olishi bilan belgilanadi. San’at asari va vizual material asosida tashkil etilgan ta’lim o‘quvchini tayyor xulosani qabul qilishdan ko‘ra kuzatish, asoslash, taqqoslash va mustaqil fikr bildirishga yo‘naltiradi. Vizual tafakkurga asoslangan yondashuvlarning ta’limdagi ahamiyati ham aynan shu jihat bilan izohlanadi. [Abdumannopov M.M.:110]

Raqamlashtirish tarixiy-madaniy merosni ta’limda o‘rganish imkoniyatlarini kengaytirib, uni tahlil qilish, qayta talqin etish va ijodiy faoliyatga jalb qilishga xizmat qiladi. Raqamli tasviriy san’at vositalari o‘quvchilarning tarixiy obyektlarni vizual idrok etishi va madaniy mazmunni anglashini rivojlantiradi. Bunda tarixiy manbalarga tayanish, ilmiy ma’lumotlarni badiiy taxmindan farqlash muhimdir. Tadqiqotlar asosida obyektni tanlash, vizual tahlil, raqamli tasvirlash, rekonstruktiv talqin va refleksiya bosqichlarini izchil tashkil etish samarali metodik yondashuv ekanligi aniqlandi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning tahliliy fikrlashi, ijodkorligi va madaniy merosga ongli munosabatini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdullaev S.F., Azimov S.S., Avezov Sh.N. Tasviriy san’at va muhandislik grafikasini o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. B.: BuxDU, 2020. - 228 b.
2. Azimov S.S. Bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini kompyuter texnologiyalaridan foydalanib takomillashtirish: avtoref. dis.. ped.fan. fals. dok. (PhD) - Qarshi. 2021. 48 b.
3. Qodirov F., Musurmonov Sh., Raxmatov Sh. Komryuter grafikasi va vizuallashtirish. -T.: “Granda Kondor Print” 2024. -204 b.
4. Qodirov U.D., Qarshiev J.M. Ta’lim jarayonida sun’iy intellektdan foydalanishning o‘ziga xos jihatlari // Zamonaviy ta’lim. 2021. №4 (101). - 3-8 b.
5. Abdumannopov M.M. “Ta’limni raqamlashtirish sharoitida talabalarning mustaqil ta’lim olish kompetensiyasini rivojlantirish xususiyatlari”//Intereducation & Global study. - 2024.-8.-107-113 b.